

STRATIS MIRIVILIS

MEZARDA
HAYAT

♥
CAN

ROMAN

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN
NEVZAT HATKO

Stratis Mirivilis
MEZARDA
HAYAT

Can Yayınları: 1771
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 708

I Zoi En Tafo, Stratis Myrivillis
© Drossoula Angelopoulou, Ekaterini Myrivillis
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2006

1. basım: Eylül 2008

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Hayriye Kaymaz
Düzeltili: Fulya Tükel

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0977-7

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Stratis Mirivilis
MEZARDA
HAYAT

ROMAN

Yunanca aslından çeviren
NEVZAT HATKO

CAN YAYINLARI

Stratis Mirivilis, 1890'da Midilli'de doğdu. Asıl adı Efstratios Stamatopulos'tu. 1912'de Atina Üniversitesi'ne girdiyse de, Balkan Savaşı'na gönüllü olarak katılmak için öğrenimini yarıda bıraktı. Ağır yaralanmasına karşın, 1922'ye kadar bütün savaflara katıldı. Terhis olduktan sonra Midilli'ye dönerek "Kampana" ve "Tahidromos" gazetelerini çıkardı. 1932'de yerleştiği Atina'da bir süre gazetecilik yaptı, 1938'den 1955'e kadar Millet Meclisi Kütüphanesi'nde memur olarak çalıştı. Yaşamının sonuna kadar çeşitli gazetelerde öyküleri, gezi anıları, çocuk romanları, eleştiri ve denemeleri yayınlandı. 1956'da Atina Akademisi'ne kabul edildi ve bir süre Yazarlar Birliği başkanlığını yaptı. Cephede yazmaya başladığı *Mezarda Hayat* adlı romanı, 1924'te Midilli'de "Kampana" gazetesinde tefrika edildikten sonra, 1930'da Atina'da kitap olarak basıldı. Dünya edebiyatının en güçlü savaş karşıtı yapıtlarından biri sayılan *Mezarda Hayat*, yerleşik değerleri gözüpek bir biçimde sorgulaması yüzünden tutucu çevrelerin tepkisiyle karşılaştı. *Mezarda Hayat* dışında *Altın Gözlü Öğretmen*, *Arnavut Vasil*, *Denizkızı Meryem Ana* ve *Dörtlerin Romanı* adlı romanları da yayınlanan yazarın ayrıca *Mavi Kitap*, *Yeşil Kitap*, *Kırmızı Kitap* ve *Mor Kitap* adlı dört öykü kitabı bulunuyor. Mirivilis, 1969'da Atina'da zatüreededen öldü.

Nevzat Hatko, 1911'de Sinop'ta doğdu. Atina Politeknik Okulu'nda tarım mühendisliği öğrenimi gördü. Türkiye'ye döndükten sonra Ankara Radyosu'nda mütercim-spiker olarak çalıştı. 1946'da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olan Behice Boran'la evlendi. 1948'de siyasal nedenlerle işine son verilince, İstanbul'da ABC Tercüme Bürosu'nu kurdu. 1960'larda Türkiye İşçi Partisi'ne katıldı. Aristophanes'in *Kurbağalar*, Themos Kornaros'un *Haydari Kampı* ve *Fırtına Çocukları*, Stratis Mirivilis'in *Mezarda Hayat* ve Nikos Kazancakis'in *Kaptan Mihalis* adlı yapıtlarını Yunanca asıllarından dilimize kazandırdı. Hatko, 1981'de tedavi için gittiği Sofya'da öldü.

*Bu kitabı sevgisiyle
dolduran kadına*

ÖNSÖZ YERİNE

ESKİ BİR BAVUL

Bir gün o eski “seferi” bavulumu karıştırıyordum. Uzun yıllar geçmişti ama, nasılsa askerliğimle ilgili o belgeyi bulmam gerekmişti; bir yere verecektim. Bavul dediğim Alman malı eski bir asker sandığı. İçinde birtakım ıvır zıvır, askerlik anıları. Yıllar önce doldurup bir yana bırakmıştım bu bavulu. Paslı kilidini çevirip kapağını açınca, bir kıyıda unutulup kalmış eski bir tabut gibi gıcırdamıştı. İçindeki anılar: hilali, paslı yıldızını ısıtıyormuş kanısını uyandıran bir ayyıldız, kılıcım, domuz suratını andıran bir Alman gaz maskesi, daktilo yazıları yer yer silinmiş terhis tezkerem, birkaç fotoğraf, bir-iki el bombası ve daha birtakım ufak tefek şeyler.. Bu sonuncular arasında ince sicimle çaprazlama bağlı, kalın kesekâğıdına sarılı bir de paket vardı ki, içinde ne olduğunu o an hatırlayamadım. Düğmeleri makasla kestim. Hüzün verici bir hışırtı... Sonra birkaç defter, bir yığın yaprak, düzgün, sık satırlarla doldurulmuş sayfalar. Şimdi her şeyi hatırladım. Kesekâğıdının üzerine mavi kalemle yazılı bir cümle:

Andon Kostulas Çavuş’un Notları

Defterleri, yaprakları dışarı alıp bavulun kapağını bıraktım. Bu sandık gerçekten bir tabuta, bir sandukaya benziyor. Sicimin dört bir yandan kesip kemirdiği bu defterler, bu yapraklar da bahtsız bir ölünün cesedi... Konuşmak, dertleşmek isteyen bir ölünün. Bu “evrakı metruke”yi masanın üzerine yadım. Sıra numaralarına bakarak gözden geçirdim. Yavaş

yavaş, istemeye istemeye, yıllarca gerilerde buldum kendimi.

Şu defterleri, şu sık, birbirine girmiş, kargacık burgacık, kurşunkalemle yazılı satırlar dolu şu sıradan kâğıt tomarını, 908 rakımlı tepeye yaptığımız o korkunç, o iğrenç saldırının başarıyla sonuçlandığı bir sırada, Adalar Tümeni'nin 4. Alayı'ndan bir sırt çantasında bulmuştum. O sıra ben kıta çavuşuydum. Yaralıların, ölülerin hangi birlikten olduklarını anlamak bakımından uzmanlaşmıştım. Bu sırt çantası Andon Kostulas'ındı. 7. Bölüm, 3. Takım Komutanı Gönüllü Piyade Çavuşu Andon Kostulas. Bu uzun boylu, uzun suratlı üniversite öğrencisi, her zaman karışık, sık ve gür saçlarıyla dipdiri gözlerimin önünde... Kusursuz bir erkek. Sessiz, ağırbaşlı, uysal, bir genç kız kadar utangaç, ölçülü, çekingen.

Baskınla ele geçirdiğimiz bir Bulgar siperini "temizlemek", korkudan ya da kallesliklerinden sığınakların karanlık kuytularına, derinliklerine sığınmış düşman erlerini yok etmek için kısa saplı bıçakları fora edip "ateş makineleri" birlikleriyle aynı anda daldığımız siperde bu yiğit, bu yakışıklı asker bir kazaya kurban gitmiş, kavrulmuştu! Onu "sıvı ateş" uzmanı bir Fransız onbaşı kavurmuştu. Bu teknik birliği, alayımıza, o olağanüstü günün bir gün öncesinde eklemişlerdi. O zamanlar, biz Balkanlıların teknik birliklerimiz arasına, bu tür Avrupa uzmanlıkları katılmamıştı daha. İşte bu Fransız onbaşı, makinesinin uzun hortumunu uzatıp Bulgar siperinin loş bir köşesini kocaman alev diliyle yaladığı bir sırada birden karşısına çıkan bir Bulgar erinden, tam da göbeğinin orta yerine çekme bir bıçak darbesi yemişti. Bağırsakları dışarıda, sudan çıkmış balık gibi çırpınarak ruhunu teslim ederken bile makinesini işletiyor, alev fıskiyesine gelişigüzel yön veriyordu. İşte tam o anda Kostulas Çavuş sipere dalmış bulundu ve de kavrulmuştu! Zavallı çocuğu yüzü tüm yanmış, korkunç bir durumda bulmuştuk. Başının ön kısmı, karaya çalan kızıl bir renge boyanmış koskoca bir çibana benziyordu. Bu koca çibanın orta yerinde üç beyaz nokta parlıyordu... Sımsıkı kenetlenmiş çenelerinin arasında iki sıra diş. Yuvarlak, fildişinden bilardo bilyalarına benzeyen şişik, yuvalarından uğramış gözler. Alt çeneden altın kuronlu azı dişleri pırl pırl. Olduğu yere derin bir çukur kazıp gömdük onu, Fransız onbaşı ve üç Bulgar eriyle birlikte. Günlerce sonra aynı yerden geçerken kuşkulu ayaklarımın altında içi kof toprağı

kauçuk gibi yaylanır gördükçe içimi bir ürperti sarardı. Başka türlü de yapamazdık. Dışarıya, daha uzak bir yere gömme olanağımız yoktu. Ele geçirdiğimiz bu siperi “tahkim” etmemize, yeniden düzenlememize engel olmak için bizi amansız bir topçu ateşi altına almıştı düşman. Hallaç pamuğu gibi atıyordu çevreyi. Bu nedenle, siperlerde ve sığınıklarda düşenleri, yakın yerlerde kalanları şanslı sayıyorduk. Gömülebiliyorlardı. Az şey değildi bu. Açık arazide, tel örgülerin dışında kalan cesetler günlerce öylece durur, kokmaya yüz tutarlardı. Ara sıra mermi patlamalarıyla zıp zıp zıplar, yer değiştirirlerdi. Sonra yağmurlar başlamıştı. Damlalar açık ağızların kara boşluklarını suyla doldurmuşlardı. Parlak gözleri yıkayıp yalamışlardı... Üstelik bu talihsiz cesetlerin üzerine yağan mermiler de domuz yavruları gibi çamura gömülüyor, patlıyor, sıçrayan çamurlar cesetleri kirletiyor, örtüyordu. Ara sıra yanı başlarına düşen mermilerin patlamasıyla bu cesetlerin kıpırdadıkları da oluyordu. Canlanmış da ellerini, kollarını sallıyorlar, garip hareketlerle bacaklarını, baldırlarını geriyorlar... İşte, çok uzun bir süre unutup gittiğim şu buruşuk kâğıt tomarına parmaklarımı değdirdiğim, yarı silik yazıları gözden geçirdiğim şu anda, tüm anılarım iğrenç bir sıçan sürüsü gibi yeniden çevremi kuşatmakta. Ve de, madem diyorum, şimdi bunlar gün ışığına çıktılar, bir kitap biçimine sokmam gerek şunları. Yazılar, bilinmeyen bir genç kıza (adı hiç geçmiyor yazılarda) yazılmış mektup türünden parçalar. Eğer bu kadın bugün sağsa bağışlasın beni. Evet, yaptığım bu iş aşırı bir ataklık. Ama ben bu işi bir görev, bir borç saydığımdan yapıyorum. Şu kâğıt tomarının içinde umutsuz bir yürek çırpınmakta çünkü. Yazıldıkları kadının eline varamayan şu satırların aynı zamanda tüm dünya kadınlarının ortak malı olduğuna inanıyorum. Savaşın acılarını, yükünü taşımış ve bugün de taşımakta olan dünya kadınlarının. Savaşın yarattığı şaşkınlık ve sefaletin ezici yükü altında kalan, insan sevgisine doğru kollarını açan tüm kişiöğullarının. Sonra, (etkisi altında kaldığım şu batıl inancı açıklamaktan da çekinmiyorum) bu yazıları yayınlayıp okurlara sunmakla ölü delikanlıya yeniden can verdiğim inancı da var içimde. Elinden tutup onu bilinmeyen mezarından çıkarıyorum, ona konuşma olanağını veriyorum, beyniyle birlikte çürüyüp giden düşüncelerini de ona geri veriyorum gibi bir şey işte. Kendi içimizde yaşayan ve konuşmak isteyen bir

ölünün ağzını yine kendi ellerimizle kapatmak çok ağır ve olanaksız bir iş. Bu ölü sana birtakım işaretler yapmakta. Vicdanınıza ve sonsuzluğa doğru ellerini uzatıp yalvarmakta, bir şeyler anlatmaya çalışmakta. Bu kitaptan ötürü özür dilerim. Bu kitap benim için bir kurtuluş sorunu...

Stratis Mirivilis

Not: Kitabın adını ve okurlara kolaylık olsun diye öbür ara başlıklarını ben kendim koydum. Aslında her parçanın ayrı bir sıra numarası var. Ama bunların ne önemi olur ki. İnce eleyip sık dokumaya ne gerek var.

S.M.

BİR SON - BİR BAŞLANGIÇ

Hele şükür! Yürüyüş bitti neyse. Yerleştik yerlerimize, mevzi tuttuk. Bu hem bir son, hem de bir başlangıç. Ezici yürüyüş koşulları bakımından bir son, bilmediğimiz, daha alışamadığımız siper koşulları bakımından bir başlangıç. Yürüyüşün sona ereceğinden umudu kestiğimiz anlar olmuştu. Bitmeyecek diyordum. Böylece, yürüye yürüye kocayacağım, günün birinde duracak olursak eğer, yolu yok, ölmek için duracağım... Sevgilim, yalnızlıktan bitik bir durumda bu yeni serüvenin bıraktığı izlenimleri anlatmak istiyorum sana. Zamanımın ve olanaklarının elverdiği ölçüde, şöylece, seninle söyleşir gibi, tüm olup bitenleri anlatacağım sana. Bilirsin, yüreğimizin gizli kaynaklarından fıskıran sesler yankısız, karşılıksız da kalsalar hiç önemi yok. Sonra kişiöglu bakımından ömrünün olağanüstü aşamalarını yaşadığı bir sırada, yakın birinin, candan birinin yanı başında yamacında bulunması pek avutucu olur. İçini dökebileceğin, dertleşebileceğin, seni dinleyebilecek birinin, hatta dinlediğine inanmasan bile... Bilmem farkına varmış mıyındır hiç... Bazen böyle candan biriyle bir yerde oturmuşundur, örneğin bir evde. Birkaç kitap, bir-iki tablo, heyecanla geceyi bekleyen bir gaz lambası, bir mürekkep hokkası! (Bilemezsin sevgilim mürekkep hokkası ne büyük bir nimet!) Çevrede dizi dizi sandalyeler. Odada senden ve ondan başka kimsecikler yok. Pencere önündeki sedire yan yana ilişmiş oturmaktasınız. Susuyorsunuz. Aşağıda sokak aceleci kişilerle dolu. Ayaklarını sürterek yürüyen ya da otoların içinde bir ok hızıyla giden insanlar. Telgraf telleri gökkubbenin mavi perdesini nota defteri gibi çizmiş... Sonra, yanındaki o candan yaratıkla sessiz bir deniz kıyısında

da oturmuş olabilirsin. Tüm yorgunluğunu almış, sık sık solu-
yan engin bir deniz, gözlerinin önünde. Bu denizin her damla-
sında bir yaşantının kıpırdandığını duyuyorsunuzdur. Susmak-
tasınızdır. Kendi düşüncelerinize dalmışsınızdır. Belki gerçek-
ten de özlü, önemli bir şey düşünmüyorsunuzdur o anda. Ne
çıkarm! İşte o an, olağanüstü bir andır. Böyle anlarda gönül bir
kırlangıç kadar özgür kanat çırpıp gitmektedir çünkü. Gitmiş-
tir. Gitmiştir de insanlığın o sonsuz gönlünü bulmuştur, ona
kavuşmuştur, bir olmuştur onunla. Ama gene de çok kez gönlün
kendi sessizliğiyle seninle söyleşmektedir. (Böyle anlarda kulak
kabartacak olursan gönlünün bu yolda konuştuğunu duyabilir-
sin.) Evet, susmaktasınız, sadece dinlemektesiniz. Ama gene de
sessiz duran, ya da o kutsal sesli sessizliğe karşı mantığın cılız
bir savunmasından başka bir şey olmayan kısacık cümlelerle
gelişigüzel pek önemsiz şeylerden söz eden yamacındaki o kişi-
nin varlığı senin için pek değerli... O da sessiz, sen de. Senin o
sessiz monoloğunun, farkında olmadan bir dinleyicisi. Kalkıp
yanından uzaklaşsa, kendi kendine konuşabilmek olanağını
yitirdin demektir. İşte, çoğu kez, böyle sessiz bir yârenlikten
sonra birbirinizden ayrılırken, şöyle hafiften bir gülümersin
arkadaşına. Bunu yaparken de yüreğini daha güçlü, daha özgür,
daha olgun bulursun. Bir sürü gerçek, apak kelebekler, kanatla-
rıyla yüreğini okşamışlardır.

İşte böylesine bir ruhsal durumda sana sesleniyorum.
Satırları karalarken soluduğum havanın seninle dolu olduğunu
duyuyorum. Senin şuracıkta, çok yakınımda olduğuna inanıyor-
rum. Konuşmasan da olur, zararı yok. Tertemiz benliğimi kendi
monoloğuna bırakıyorum içtenlikle. Günün birinde savaş biter
de oraya dönersem, şu önemsiz satırları birlikte gözden geçir-
mek fırsatını buluruz elbet... Uzun kış geceleri başlamıştır
artık. Sokaktan geçenlerin elleri ceplerinde, omuzları alabildi-
ğine kalkık, sert adımlarla yürüyorlar. Yeşil boyalı panjurlar
sımsıkı kapalı. Odamızın havası ılık, olgun meyve kokmakta.
Ben iyice gevşemişim, koltuklardan birine gömülmüşüm; siga-
ra tellendiriyorum. Sarı bir maşayla, siyaha çalan vişne çürüğü
rengindeki pirinayı karıştırıyorum mangalda. Ceviz masanın
yeşil abajurlu lambasının ışığında şu az önce yazdığım satırları,
o tatlı, o pürüzsüz sesinle okumanı izliyorum. Gür bir kaynak-

tan fıskıran su şırlıtısını andıran o tatlı sesinin uyumlu, ağır, erkek sesine benzeyen tonlarını duyuyorum... Öyle bir su kaynağı ki, toprağın altında salt benim olmak için yaratılmış, kimsecikler benim bu gizli mutluluğumun farkında değil... Evlenmişiz de. Bir yuvamız var. Kendi elceğizimizle seçip bulduğumuz ve seve seve kullanmak için satın aldığımız gösterişsiz eşyacılarımız var. (Sevgilim, seninle uyuşamayacaklarını bangır bangır bağırarak kötü, beğenisiz eşyalar insana ne bıkkınlık verir bilemezsin!)

Doldururken hep seni düşündüğüm şu defter yapraklarını elbette çok seveceksin.

Sevgilim! Şu olağanüstü anlarda hayatım ölüme ne kadar yakın bir bilsen!.. Ve de ellerim seninkilerden ne kadar uzak!..

Doğrusunu söylemek gerekirse, yavrum, sana buradan, cepheden gönderdiğim o kartlarda yaşamımın gerçek yanlarından çok bir şeyler bulacağını umma. Siperlerden mektup gönderilemez. Olsa olsa mavi renkli, basılı posta kartları gönderilebilir. “Askerî Posta No. 906. Sağlığım iyi. Mektubunuzu beklerim. Selam ve sevgiler!” Hepsi bu kadar.. Hatta bu güdük satırlar bile senin o sevimli gözlerinin önüne gelene dek sansürün çapaklı gözlükleri önünden geçmek zorunda birkaç kez. Bu nedenle buradaki yaşamımın ta içten sezindiğim ya da dıştan işlediğim olağanüstü aşamalarını şu deftere geçirmek kararına vardım. Bu notlarımda zaman ve mekân söz konusu olmayacak. Zaten bu kavramlar artık benim için yok sayılır. Burada geçirdiğim günler kendi çirkinlikleriyle bir örnek günler. İçlerinden çok azının olsun anlam ve niteliklerini değiştirecek işaretler arama boşuna. Tüm günler aynı biçimde akıp gitmekte. Dayanılmaz biçimde birbirine benzeyen ve o oranda boş ve anlamsız günler ve geceler. Başı sonu belirsiz, ağır, çok ağır ilerleyen bir cenaze alayı düşün! Öylesine bir tespih düşün ki, akli karalı taneleri anlamsız, sonsuz uzayıp gitmekte dizi dizi! Ne bıkkınlık verici bir görüntü. Görüntü dedim de aklıma geldi; burada gerçek görüntüler de birbirinin tıpkısı. Anlamsız, yabancı adlar, rumuzlar, harfler, numaralar, bir yığın işaret noktaları, nirengiler ki, anlamlarını kurmay haritalarında aramak gerek.

Ama seninle birlikteyken böyle miydi? Ah, ah, hiç de böyle

değildi! Orada her günün, her saatin, her anın kendine özgü bir önemi, bir olağanüstülüğü, bir özelliği vardı. Hepsi, ama hepsi, öylesine parlak renklerle bezenmiş, anlam, yaşantı ve taşkınlık bakımından öylesine zengindi ki, her şey, şu an bile tüm bunları kendi özel nitelikleri, olağanüstü olaylarıyla, kendi öz adlarıyla hatırlayıp anmaktan kendimi alamıyorum... Toz pembe sabah saatleri! Elindeki menekşe demetlerini sallayarak seni bekleyen o küçük, o sevimli öğrencilerine kavuşmak için okula koştuğun saatler... Apak, ışıklı öğle saatleri! Paydos ettikten sonra, başının çevresine kırmızı ışın damlacıkları serpen o koyu vişne çürüğü güneş şemsiyenle aceleci, sık adımlarla evine döndüğün saatler... Altın renkli, masmavi akşam saatleri! Günbatışı anları! Güneşin batışını “Yosunlu Kovuk”un kayalıklarından seyretmek için seni sabırsızlıkla beklediğim saatler... Öğrencilerini kır gezisine çıkardığın çarşamba ikindileri. Sevimli, sağlıklı, neşeli, cıvıl cıvıl yavrucukların el ele tutuşup oynamaları... Anlaştığımız, sevdiğimiz arkadaşlarla uzun kır gezintilerine çıktığımız pazarlar... Sandal sefalarımız. Karanlık denizin ta diplerine temel atmış suların gölgesinde Kleanthes’in keman çalışması... Gazinolarda sandalyelerin, masaların kumsala kadar uzandığı cuma akşamları... Hele Apellis, o göçmen Robinson. Sarp kayalıklarda kendi ellerinin emeğiyle, kollarının gücüyle kurduğu yuvasının o ıssız kıyıyı şenlendirishi! Olur olmaz hır çıkaran ve her yıl bir çocuk doğuran karısı... Apellis’cikler sürüsü, irili ufaklı, her yaştan, her boydan “beni Apellis’ler!” Bizi ta karşıdan görür görmez, “Baba müşteriley geliyooo!..” “Baba adamlay geliyooo!” diye sevinç çığlıkları koyveren Apellisoğulları!

Bir gün kendine en çok yakışan şapkanı giymiştin. O kısa kısa, o aceleci adımlarını atıyordun. Havalanmaya hazırlanan bir kuş gibi sekiyordun. Paskalya yortusunun birinci günüydü. Çevre ışın ve neşeye boğulmuştu. Kestane renkli, mutluluk dolu gözlerin. Elinde bir leylak salkımı; bana bayram hediyen. Günlerden pazar, saat üç suları...

Sevimli, sevgili, uğurlu, mutlu saatlerimiz...

Buradaysa sevgilim, her şey birbirinin tıpkısı. Usandırıcı, bayağı, sessiz ve korkunç. Zaman durmuş. Gezegenimiz dönmüyor artık. Aylar birbirine girmiş. Günlerin adı yok, kişiliksiz. Bayramlar yok olmuş...

Şimdi, şu salt çakmak taşından oluşmuş Makedonya dağı-
nın bir doruğundan, beni Midilli'mizden alıp uzaklara fırlatıve-
ren olayların o sonsuz dizisini seyre dalmışım.

Bir devrim!..

Çok güzel! Bu sözcüğü tüm varlığım, tüm gücümle içimde
duymaktayım; her zaman da duyacağım; bir gerçek bu. Bazı
sözcükler keskin alkol gibi insanın bilincini doğrudan doğruya
ve korkunç etkiler. İşin asıl kötü yanı odur ki, bu alkolü tirya-
kilerine cömertçe sunanlar, sundukları kişiler zilzurna sarhoş,
zom olana kadar kendi kadehlerini tatlı suyla doldurmayı da
elden bırakmazlar! Bu sözcük de böylesine bir alkollü içki
işte... İhtilal!.. Ta beşiğimden bu yana bu sözcüğü içimde duy-
maktayım, onun sonsuz hareketliğinin vurgunuyum. Bayılıyorum
bu sözcüğe. Şu an, şu satırları karalarken bile bu sözcüğü içim-
den söylüyorum, fısıltı halinde heceliyorum, ruhumun kulakla-
rına üflüyorum, bir dua gibi. Gözlerimi kapıyorum. Karanlık
gecenin kapkara derinliklerinde fosfor harflerle yazılı, pırıl
pırıl, şimşek yılanlar gibi görüyorum bu sözcüğü. Garip bir
durum; bir şeyler oluyor şu an. İçimde bir değişme... Kırmızı
bayraklar havayı şamarlamakta. Sivri uçlu gönderler, ulusal
renklerimize boyanmış bir devlet kapısını andıran gökyüzünü
övendire gibi dürtüklemekte. Işıklar mavi boşluğa doğru zafer
fişekleri gibi yükselmekte. Milyonlarca trampet gökkubbede
yuvarlanan görünmez şimşekler gibi gürlemekte. Böyle anlar-
da kişioglunun yüreği dümbelek zarı gibi titreşir. İşte tam böy-
le bir anda farkına varmadan yumrukların sıkılmıştır bile.
Belkemiğin, okunu salıvermeye hazır bir yay gibi bükülmüş,
gerilmiştir..

Devrim!.. Özgürlük için savaşmak!.. Tutsak kardeşlerinin
özgürlüğü için! Niye olmasın? Özgürlük ve tutsaklar uğruna sa-
vaşmak kutsal bir şey. Kralı devirmek. Evet, özellikle bunu
başarmak gerek!

Erguvan! Soylu renk! Halk denilen kızgın boğa için bun-
dan daha kışkırtıcı bir şey düşünemiyorum. Bu kez de tüm
benliğimle akıntıya kaptırmıştım kendimi. Güçlü, koskoca bir
dalga beni köpüklü yelesine sarmış, bir talaş, bir kıymık gibi
sürüklemekte! Oysa şu an Sırbistan'ın şu kayalık tepesinde
ürkek ve şaşkın bir kazazededen başka neyim ki? Kesin olarak
savaşın o dev çarkına bağlı, kıpırdanamaz bir durumda. Bu,

düzeltilmesi olanaksız bir durum ki, sanki bunu isteyen ben kendim değilmişim gibi, pek garip, pek romantik bir yakınlıkla kabullenmek zorunda kalıyorum. Ama gene de sabrım taş gibi ve yerli yerinde. Doludizgin yaşayan savaşçı bir yaşamın, dişlerini etimize geçiren ve bize “yaşayan olmanın” duygusunu güçlü bir biçimde veren bir felaketin o acı şehvetine önu alınmaz bir biçimde susamış olmanın bilinci benliğimde harmanlanmakta. Bu bilinç bana mutluluktan da, en yüce hazlardan da daha güçlü görünüyor. Ancak böylelikle kendimi savaş çarkının baş döndürücü fırdöndüsüne bırakabiliyorum. İlk Hıristiyanlar, kendilerine işkence eden zalimleri, bununla farkında olmadan onlara cennet kapısı açtıklarından saf kişiler olarak bellerler, bu nedenle de, acı çekmiş olmalarına karşın, gizli bir haz da duyarlarmış. Pek kurnazca bir anlayış!..

İşte şimdi ben de buna benzer bir hoşnutluk duygusuyla savaş çemberinin baş döndürücü hızına uyduruyorum kendimi. Savaş çarkı!..

Bu çark, küflü bir kaosun sonsuzluğu içinden kopmuş koskocaman bir bostan kuyusu çarkı gibi dönmekte, gıcırdamakta. Milyonlarca insan oturmuşuz da bu görüntüyü seyre dalmışız... Yerin dibinden kızıl buharlar kopup yükselmekte. Koca çark habire dönmekte, yerküresiyle birlikte yüzyıllar boyu dönmekte, ağır ağır, yürekler acısı bir gıcırtyyla. Ve ben kollarımdan ve bacaklarımdan bu çarka sımsıkı bağlanmışım. İstemeye istemeye bu koca çarkın kaçınılmaz dönüşlerine ben de katılmışım. Dönüşler pek tembelce, pek yavaş, ağır, bıkkınlık ve utanç verici bir yavaşlıkta. Doğa kurallarının o kesin ve kaçınılmaz hareketi onda da var. Bu çark tam bir kayıtsızlıkla, hiç acele etmeden, çelik dişleriyle durmadan taze insan eti kemiren korkunç, koskoca bir canavar, bir dev... Burada gökyüzü basık, kurşun gibi ağır; kocaman bir çelik miğfer gibi şakaklarımı ezmekte. Bulutlar başımızın hemen üstünde, askıda unutulmuş kirli çamaşırlar gibi hareketsiz, kül rengi paçavralarını sarkıtmakta. Deniz sessiz, engin göğüsleri içinde korkunç soluklar gizlemekte. Oynanan dramı dinlemek için salt dikkat ve kulak kesilmiş beklemekte...

Evet sevgilim. Kulak kabartacak olursan, bu hareketsiz sessizliğin derinliklerinden, bu iğrenç makinenin gürültüleri arasında, yeni açılmış bir bıçak yarasından sızan köpüklü kan-

larla birlikte dışarı fıçkırmak için saldıran bir ruhun hırıltısına benzer boğuk bir hırıltı duyacaksın. Dinleyecek olursan, derinlerden gelen kof ve yumuşak bir gürültü duyacaksın. Bu gürültü koskoca bir çelik presin altında ezilen gövdelerin, kırılan kemiklerin, çatırdayan kafataslarının çıkardığı seslere benzer. Ağır ağır, yavaş yavaş, ama kesinlikle işini gören savaşın ta kendisidir işte bu... Siper savaşı!.. Bu öylesine bir makine ki, terütaze insan ve hayvan gövdelerini hammadde olarak kullanır, makinenin organları, eğri büğrü cesetler üretir... Parmaklar çatallaşmış, katılaştırmıştır. Dizler bükülmez olmuştur; gözler kaskatı, bembeyaz, iki çiğnemlik sakız... Gövdeyi hırpalamadan, ezmeden önce, yeraltı yaşamının yalnızlığında, ruhları yavaş yavaş çürüten bir savaş. Sonu gelmez bir korku, seninle birlikte siperlerde dolaşmakta, her an kendisini duyurmaktadır. Sığınağın duvarlarında sümüklüböcekler kol gezmektedir... İğrençlik çiçekleri!.. Bir ekmek parçası almak için elini torbana daldırırın; tiksinierek felce uğramış parmaklarının arasında sıkıştığınız nesne, kurtulmak için çırpınan yumuşacık, kaygan bir sıçan yavrusudur...

Beni ta buralara, Midilli'mizden uzaklara sürükleyen olaylar, taptaze, capcanlı, birer birer gözlerimin önünde...

ÖLÜ TAÇLILAR ÖLÜNCE

Devrimin o korkunç kasırgasını anıyorum. Heyecan yüklü bir sevincin etkisinde on binlerce insan. Kişioğlu bu durumlarda şöyle bir şey duyar içinde: Tanrı gazabı gibi yakıcı bir akım dolaşmaktadır damarlarında. Durdurulması olanaksız bir akım. Bir şeyler yapmak istersin ama ne yapacağını bilemezsin. Avaz avaz, yürekler paralayıcı zafer hurraları atıp sesinin limandaki teknelerin yelkenlerine, devlet dairelerinin duvarlarına çarptığını görmelisin. Yoksa sevgili bir kadının dizlerine usulca başını dayayıp ağlamalı mısın tatlı tatlı?.. Böyle bir anda biri çıkıp da sana "Şöyle yap!" diye komut verse, sen sonsuz bir kurtuluş duygusuyla "öyle" yapacaksındır kesinlikle. Daha gözyaşları kurumamış şükran duyguların, sana bu komutu veren kişiyi bir Tanrı yüceliğine çıkarmaya bile hazırdır o an. "Salıverin kendi-

ni baş aşığı Şu kuyunun iine!” demiŐ olseydi sana keŐke!..

Binlerce hanereden çıkan seslerin sarhoş edici Őamatası dalgalanmakta çevrede. anlar ıldırmiŐasına alınmakta. Kırmızı damların üzerinde kudurmuŐçasına ınlamakta. Bilincini yitirmiŐ bir bölük melek, ellerindeki borularla korkunç savaş çağrısı havaları alarak boŐlukları yırtmakta, mızraklarını bakır kalkanlara vurup çevreyi gürültüye boğmakta, kanat çırpıp havada fırtınalar koparmakta. anlar! Koca dudaklarıyla ulusun gzpekliliğini, yürekliliğini haykırdıkları anlarda kişi-oğlu bu olgunun hayranı olmaktan kendini kurtaramaz. an sesleri, sıcak buhar gibi insanın kanına karıŐır. Pamuk elleriyle yığınları drtklerler. İp olur, o Şaşkın ilmikleriyle ruhları birbirine bağlar, ta yücelere, an kulelerinin doruğuna asar sallandırırılar. Erkek, kadın, genç, yaŐlı, çoluk ocuk, sbyan... Ara sokaklardan yokuŐ aŐaęı anacaddelere akan yığınların ayakları dibinde dolaŐan Şaşkın, aklını yitirmiŐ hayvan sürüleri... Bayraklar, flamalar... Aziz tasvirleri iŐlenmiŐ sancaklar. Neşeli, sevinçli dalgalanmakta, oynaŐmakta. Altın yaldızlı Őaaklarından damla damla güneş damlamakta. Bu mavili beyazlı bayrakların püskülleri bir an için Őalarına deęivermiŐtir. Bir ürperti kaplamıŐtır benliğini. Her soluk alıŐında bir bardak pahalı iki yuvarlamıŐ sanırsın kendini. Karınca sürüsü gibi akan bu insan baŐlarının yarattığı denizin üzerinde esrarlı bir akıntı var. Bu akıntı insan ruhunu ince bir kamiŐ gibi titretmekte, parmakları kenetlemekte.

AteŐler içinde kıvranan bir yavrucağın o hummalı sayıklamalarında ancak gerçekleŐmesi olanaklı bu görülmedik kalabalığın içinden birden, nerden geldiği, nasıl olduğu bilinmez, kin dolu, korku dolu bir haykırıŐ ykseliverdi:

“Kahrolsun kral! Savaş isteriz!”

Bu haykırıŐ, bir aktörün ateŐli sesiyle konuŐan konuŐmacıdan gelmemiŐti. KonuŐmacı, kendisini dinleyen yığınların haneresinden ustaca çekip almıştı bu haykırıŐı sadece. Uzun boylu, ince yapılı, kara kuru biriydi konuŐmacı. İnce, uzun parmaklarını ara sıra dalgalı uzun Őalarının iine daldırıyordu. Aktr olmasına aktrd ya, yüzü de sevimliydi hani. Pek zgn görünen kocaman bir burnu da vardı. Bu burun, hemen kendi altından, konuşmacının ağzından fırlayan öğütlerden bir tekini bile kaçırmamak amacıyla pürdikkat aŐaęı doğru sarkmıŐtı.

Uzun kollarını bir yalvarış, bir çift kanat gibi dinleyicilerine uzattığı bir sırada (ustalıkla, ince bir hareketle bu) gökler gürlemiş, şimşekler çakmış, yıldırımlar yağdırmıştı:

“Kahrolsun kral!”

Şimdi şu an fizik öğretmenimiz geldi aklıma. Ufak tefek bir adamcağız. Höt desen devrilecek türden. Bu çelimsiz adamcağız, okul laboratuvarında elektrik motoruyla bir anda koca bir mandayı öldürecek güçte elektrik akımını üretebiliyordu deneylerde. (Yaman bir konuşmacının, çocuksu davranışlara alışık bir halkın elinde, nasıl bir keskin ustura yerine geçtiğini şimdi kavrayabiliyorum ancak.)

“Kahrolsun kral!..”

Yumruklar sıkılmış, dişlerimiz hecelerine üzerine onları bölmek istercesine kenetlenmiş. Bu dişlerin arasından bu iki sözcük fırladığında bir an için kıpırdamadan kalmıştık. Soluğumuz kesilmişti. Donanmış evlerin duvarlarında, limanın hareketsiz suları üzerinde bu çılgınca haykırışın yankılarını dinlemiştik. İçimizde garip bir duygu. Göğüslerimizde birtakım kıpırdanmalar, içimizde kopan bir şeyler. Yoksa bu, yediğimiz silleye tepki gösteren soyaçekim kuralı mıydı? Çok tatsız bir boşluk. Yoksa bu, yaman bir tekmeyle devirdiğimiz ezeli putun o güne dek kurulup oturduğu tahtın çürük kaidesi miydi?..

Sonsuz kalabalık tek canlı, tek başlı, güçlü, iri bir hayvan. Bireyler, içgüdü kadar ağır ve kesin bir ruh coşkunluğuyla hareket halinde. Tüm göğüsler bir kilise cephesi gibi geniş, tezdenden bir tempoyla fırtına koparan engin bir deniz gibi kabarıp inen tek bir göğüs gibi. Damarlarımızdaki kan bir sel gibi şakaklarımıza saldırıyor; örse inen balyoz temposuyla doluyor. Böyle anlarda bu koca canavarın benliğinde acaba nasıl bir değişme oluyor?

Ölümsüz kan yuvarları aracılığıyla yüzyıllar boyu içimizde, damarlarımızda yaşayagelen büyükbabaların, dedelerin, babaların, ninelerin o sonsuz kfilesinin bu koca devin o esrarengiz trafik kanallarında bir an durakladığını düşünüyorum. Bu yüzyıllık yürüyüşlerinde bir anlık bir mola verdiklerini düşünüyorum. Apışıp kalmışlardır. Evet, bu korkunç, bu ağır küfrü duyunca apışıp kaldıklarını, ak kaşlarını çatarak, ağır bastonlarını kaldırımlara vura vura, yürekler acısı bir sesle haykırdıklarını düşünüyorum:

STRATİS MİRİVİLİS

MEZARDA HAYAT

ROMAN

Defterleri, 908 râkamlı tepeye yaptığımız o korkunç, iğrenç saldırının başarıyla sonuçlandığı bir sırada, Adalar Tümeni'nin 4. Alayı'ndan bir sırt çantasında bulmuştum. Bu sırt çantası Andon Kostulas'ındı. Bu uzun boylu, uzun suratlı üniversite öğrencisi, her zaman karışık, sık ve gür saçlarıyla dipdiri gözlerimin önünde. Kursesiz bir erkek. Sessiz, ağırbaşlı, uysal, bir genç kız kadar utanış, ölçülü, çekingen.

20. yüzyıl Yunan edebiyatının önde gelen yazarlarından **Stratīs Mirivīlīs**'in, 1910'ların başlarındaki Balkan Savaşlarını konu alan *Mezarda Hayat* adlı romanı, savaş karşıtı edebiyatın en etkileyici yapıtlarından biridir. Andon Kostulas adlı çavuşun cepheden sevgilisine yazdığı mektuplardan oluşur.

Günümüzdeki savaşların yol açtığı dehşet ve yıkımların geçen yüzyıldaki köklerine ışık tutan bu romanı, Nevzat Hatko'nun Yunanca aslından yaptığı çeviriyle sunuyoruz.

KAPAK RESMİ: BODHI HILL

ISBN 978-975-07-0977-7

9 789750 709777

<http://www.canyayinlari.com>